

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____ Ковшар О.В.
«___» _____ 2024р.

Реєстраційний № _____
«___» _____ 2024р.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ДВПм-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Дроздової Олени Михайлівни

Керівник доктор педагогічних наук, професор
Ковшар О.В.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	6
1.1. Формування природничо-екологічної компетентності як наукова проблема	6
1.2. Особливості формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників.....	12
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	21
2.1. Опис педагогічних умов формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку	21
2.2. Стан досліджувальної проблеми в практиці сучасного ЗДО	29
2.3. Методичні рекомендації щодо формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку	35
Висновки до розділу 2.....	42
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується глобальними екологічними проблемами, які загрожують життю і здоров'ю людей, тварин і рослин. Збереження природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, формування екологічної культури населення є нагальними завданнями сучасної цивілізації. Особливо важливою є екологічна освіта і виховання дітей, які є майбутніми господарями планети. Старший дошкільний вік важливим періодом для формування основних компетентностей, зокрема природничо-екологічної, оскільки саме в цей час закладаються основи екологічної свідомості, екологічних цінностей, екологічної компетентності, яка передбачає здатність дитини розуміти природні явища і процеси, оцінювати їх вплив на життєдіяльність людей, виявляти екологічно-доцільну поведінку і діяльність в природі.

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей відбувається в умовах цілеспрямованого педагогічного впливу, що потребує створення певних педагогічних умов. До них належать: використання різноманітних методів і прийомів навчання, створення розвивального природного середовища, організація регулярних екскурсій та спостережень, формування позитивного ставлення до природи, використання ігрових технологій, використання сучасних наочних і дидактичних матеріалів та співпраця з батьками.

Проблема формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку висвітлена у працях таких педагогів як: А.Богущ, Г. Беленька, Н.Гавриш, С. Іванчук, С. Ніколаєва, С. Плохій, Т. Поніманська, Н. Яришева та ін. Метою науковців є вивчення ефективних методів і прийомів, які сприяють розвитку у дітей знань, умінь та навичок, необхідних для формування природничо-екологічної компетентності.

Ця проблема також розглядається в нормативно-правових документах,

як: закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, «Дитина», «Я у Світі» та «Українське дошкілля».

Закон України "Про дошкільну освіту" [47] визначає мету виховання підростаючого покоління як формування гуманної, соціально активної, різнобічно та гармонійно розвиненої особистості.

«Базовий компонент дошкільної освіти в Україні» встановлює державні вимоги щодо рівня знань, розвитку та вихованості дітей у всіх освітніх напрямках. Зокрема, зміст освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» включає доступні для дітей дошкільного віку уявлення про природу, а також сприяє формуванню емоційно-ціннісного і відповідального ставлення до навколишнього природного середовища [2, с. 8].

Актуальність формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку у практиці сучасних ЗДО, зокрема на прикладі ЗДО № 241 КМР Дніпропетровської області і ЗДО [49] “Золотий ключик” (центр розвитку дитини) Хмельницької області [50] свідчить про активне впровадження інноваційних педагогічних підходів та методик, спрямованих на розвиток екологічної свідомості та відповідальності у дітей. Педагоги все більше інтегрують заняття, що сприяють формуванню у дітей уявлень про природу, її закони та взаємодію з навколишнім середовищем.

Таким чином, дослідження питання формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є актуальним і необхідним для подальшого розвитку екологічної освіти в Україні, що забезпечить сталий розвиток суспільства та формування екологічно відповідальних громадян.

Мета дослідження – теоретичний аналіз формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження.

1. Теоретичний аналіз основних положень проблеми дослідження; аналіз основних понять: компетентність, екологічна компетентність, природничо-екологічна компетентність.

2. Описати такі педагогічні умови формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку:

- використання ігрових технологій у формуванні природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.
- використання наочно-дидактичних матеріалів при формуванні природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

3. Укласти методичні рекомендації щодо формування природничо-екологічної компетентності.

Об'єкт дослідження – процес формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження – аналіз та узагальнення наукової літератури передового педагогічного досвіду.

Структура роботи: зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел 57 найменування.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 52 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Формування природничо-екологічної компетентності як наукова проблема

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку стало важливою складовою розвитку дитячої свідомості, що було досліджено та обґрунтовано рядом провідних вчених. Серед них варто виділити таких науковців, як: А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Горопаха, А.Духнович, С. Іванчук, Я. Коменський, , К.Крутій, В.Лисенко, С. Ніколаєва, С. Плохій, Т. Поніманська, В.Сухомлинський, Г.Тарасенко, К.Ушинський, Н. Яришева.

Сучасний глобалізований світ стикається з численними екологічними проблемами, такими як зміна клімату, забруднення повітря і води, знищення природних середовищ існування. Ці виклики ставлять перед людством необхідність адаптації та пошуку нових підходів до збереження довкілля. Для того, щоб подолати ці проблеми в майбутньому, необхідно виховувати нове покоління, яке матиме чітке розуміння важливості охорони природи і буде готове діяти на користь навколишнього середовища. Одним із способів досягнення цієї мети є інтеграція природничих знань у освітній процес. Саме на таку інтеграцію мають бути спрямовані педагогічні стратегії та методи, які формують екологічну свідомість у дітей. Розглядаючи основні педагогічні теорії, важливо зосередитися на тих, що підтримують цей підхід, оскільки саме вони допомагають закласти основи для екологічного виховання.

Наприклад, концепція М. Монтесорі підкреслює важливість самостійності дитини та розвитку її здібностей через навчання за допомогою практичних вправ та досліджень.

М. Монтесорі підкреслювала, що природа є важливою для розвитку дитини, як фізичного, так і розумового, оскільки людина є частиною

природи. Вона вважала, що для зміцнення дитини необхідно організовувати її взаємодію з природою. Збагачення психічного світу дитини можливе завдяки враженням від спілкування з природою. Для цього вона пропонувала залучати дітей до праці на землі, вирощування рослин і тварин, а також спостережень за природними явищами. Монтессорі наголошувала на важливості створення невеликих городів у закладах, де діти з чотирьох років могли б доглядати за рослинами та тваринами, що сприяє формуванню відповідальності та інтересу до природи [52, с. 275].

Концепція, запропонована німецьким педагогом Ф. Фребелем, базується на ідеї про природу як джерело натхнення для творчості та розвитку дитини.

Основна ідея Ф. Фребеля полягала в тому, що діти повинні вчитися шляхом гри та творчості, а природа повинна, бути їхнім головним джерелом натхнення. Він стверджував, що діти повинні мати можливість відчувати себе частинкою природи, щоб розуміти її та поважати.

Ф. Фребель акцентував увагу на необхідності раннього залучення дітей до трудової діяльності, вважаючи, що людина повинна готуватися до сумлінної та продуктивної праці з раннього віку. Він розробив практичні рекомендації щодо організації дитячих городів у дитсадках, де діти могли б працювати. Деякі з його методик використовуються в сучасних дошкільних закладах [15, с. 268 – 269].

Великий внесок у розробку питання про використання природи у початковому вихованні та навчанні дітей зробив К. Ушинський. У своїй концепції він підкреслював важливість ознайомлення дітей з природою та її законами вже з раннього дитинства.

К. Ушинський пропонував перенести навчальні заклади в сільську місцевість для того, щоб діти могли більше спілкуватися з природою. Він зазначав, що сучасна педагогіка недооцінює виховний потенціал природи для розвитку дітей [5, с. 295 – 296].

С. Плехін підкреслює важливість екологічного виховання у дошкільному віці, наголошуючи на тому, що саме в цей період формуються

основи екологічної свідомості. Вона наголошує, що виховання екологічної культури повинно бути систематичним і включати різні форми роботи – від індивідуальних занять до масових заходів, які сприятимуть активному залученню дітей до розв'язання екологічних питань.

За результатами досліджень С. Плохія, для формування екологічних уявлень у дітей необхідно надавати їм знання, які допоможуть зрозуміти складні зв'язки та взаємодії в природі, а також вплив людської діяльності на довкілля. Такі знання повинні бути систематизованими, щоб сприяти розвитку світоглядних уявлень [28, с. 46].

Г. Беленька та інші дослідники відзначають важливість експериментально-дослідницької діяльності дошкільників у природі, яка є основою для емпіричного пізнання навколишнього середовища та розвитку пізнавальних інтересів. Автори зазначають, що перші спроби до такої діяльності виникають у ранньому дитинстві й продовжуються протягом усього життя [3, с. 461].

Вивчення педагогічних теорій дає змогу зрозуміти, як інтеграція знань про природу та екологію в навчальний процес сприяє формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища у дітей, особливо в старшому дошкільному віці. Основні педагогічні теорії акцентують увагу на важливості практичного досвіду, міждисциплінарного підходу та розуміння зв'язку між людською діяльністю та природними системами. Підготовка дошкільників до екологічно свідомої поведінки вимагає, перш за все, визначення поняття “компетентність”, оскільки компетентнісний підхід є домінуючим у світовій педагогіці і лежить в основі розробки навчальних програм, стандартів та оцінювання.

На думку, А. Богуш, компетентність дитини – це складна характеристика особистості, що інтегрує знання, вміння, навички, творчість, ініціативу, самостійність, самооцінку і самоконтроль, які є результатом попереднього психічного розвитку [8].

3. Плохій визначає екологічну компетентність як складову екологічної

культури, що передбачає усвідомлене володіння екологічними знаннями, прийняття рішень, дотримання моральних норм і цінностей, необхідних для здійснення екологічно відповідальної діяльності [30, с. 116].

За освітнім напрямом “Дитина в природному довкіллі” Базового компоненту дошкільної освіти: природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини адаптувати свою поведінку до різних життєвих обставин, яка базується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, розумінні її законів та розвивається через пізнавальну, дослідницьку, трудову та ігрову діяльність [2, с. 12].

Аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти, можна стверджувати, що обов'язковим компонентом процесу формування природничої компетентності є – знання. Якщо людина не має уявлень про об'єкт, вона ставитиметься до нього байдуже. Екологічні знання сприяють розвитку свідомого ставлення до оточуючого світу, природи та закладають основи екологічної свідомості [2, с. 4].

За О. Грошовенко, Н. Пахальчук, І. Стаховою компоненти природничо-екологічної компетентності, визначені через діяльнісний підхід, є взаємопов'язаними і утворюють цілісну систему.

Таблиця 1.1

Система компонентів природничо-екологічної компетентності

Компонент	Опис
Пізнавальний	Знання про природне середовище, рослини, тварин, сезонні зміни та природні явища.
Емоційно-ціннісний	Розуміння цінності природи, розвиток позитивних емоцій та інтересу до навколишнього світу.
Діяльнісний	Вміння доглядати за рослинами та тваринами, участь у природоохоронних заходах.
Практичний	Використання набутих знань у повсякденній діяльності.
Комунікативний	Здатність обговорювати природні явища, обмінюватись знаннями з однолітками та дорослими.
Морально-етичний	Формування відповідальності за свої дії щодо природи, розвиток екоетичної поведінки.

Компоненти природничо-екологічної компетентності формують у дітей старшого дошкільного віку цілісний підхід до пізнання природи та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Вони охоплюють як теоретичні знання (пізнавальний компонент), так і практичні навички (діяльнісний та практичний компоненти), а також емоційно-ціннісні аспекти (емоційно-ціннісний та морально-етичний компоненти), що сприяють розвитку позитивного ставлення до природи. Комунікативний компонент забезпечує обмін знаннями, що посилює соціальну взаємодію в процесі екологічної освіти. Всі ці аспекти разом забезпечують всебічний розвиток природничо-екологічної компетентності у дітей.

Одним із основних чинників, що підтримує цей процес, є екологічне розвивальне середовище ЗДО. Це система умов та ресурсів, які забезпечують комплексний підхід до формування у дітей природо-екологічної компетентності, включаючи знання, вміння, навички та відношення, що сприяють усвідомленню дітьми важливості охорони навколишнього середовища, бережливого ставлення до природи та екологічно доцільної поведінки.

Розвивальне екологічне середовище – це сукупність умов і дій, які сприяють формуванню особистості за певними стандартами, а також створюють можливості для її подальшого розвитку в соціальному та предметно-просторовому контексті [29, с. 216].

Принципи створення еколого-розвивального середовища в дошкільному закладі чітко визначає З. Плохій, яка наголошує на його особистісно-орієнтованому характері. Вчена вважає, що одним із найважливіших принципів є відповідність середовища індивідуальним особливостям розвитку дошкільників, забезпечення їх збалансованості. Для цього необхідно ретельно підбирати природні об'єкти, враховуючи їх кількість і різноманітність, що дозволяє дитині вибирати ті об'єкти для спостережень, праці, гри чи спілкування, які найкраще відповідають її індивідуальним або гендерним інтересам.

Окрім того, З. Плохій наголошує на необхідності поєднання краєзнавчого, країнознавчого, планетарного та космічного підходів при створенні розвивального природного середовища. Це дає змогу вихователю збагатити та зробити змістовнішими розповіді, бесіди, досліди та дидактичні ігри, що сприяє кращому пізнанню дітьми різноманіття світу природи. Такий підхід дає можливість формувати у дітей більш комплексне розуміння навколишнього світу та його взаємозв'язків [29, с. 7-8].

Проаналізувавши педагогічний досвід У. Плохій, С. Ніколаєвої, Н. Рижової, ми виділяємо такі компонентами екологічного розвивального середовища:

- наявність екологічних куточків, теплиць, городів, зелених зон та інших об'єктів, які дозволяють дітям безпосередньо спостерігати та взаємодіяти з природою;
- педагоги, які мають відповідні знання та навички, а також постійно підвищують свою кваліфікацію у сфері екологічної освіти;
- програми, методика, підручники, дидактичні матеріали та ігрові комплекти, що сприяють формуванню екологічних знань та навичок у дошкільників;
- залучення батьків до екологічних заходів, проведення екологічних свят, акцій, екскурсій та інших спільних заходів, що підвищують екологічну свідомість як дітей, так і дорослих.

Екологічне розвивальне середовище є важливим чинником у формуванні природо-екологічної компетентності дошкільників. Воно не тільки сприяє розвитку емоційно-позитивного ставлення до природи, але й закладає підґрунтя для екологічно свідомої поведінки. Таким чином, екологічне розвивальне середовище є необхідною умовою для формування у дошкільників відповідального ставлення до природи.

1.2. Особливості формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників

Розвиток природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників – це освітній процес, метою якого є формування у дітей свідомого ставлення до природи та навколишнього середовища. Він включає в себе не лише ознайомлення з природними явищами, але й виховання відповідальності за збереження навколишнього середовища.

Українська концепція екологічної освіти серед завдань дошкільної освіти визначає формування основ екологічної компетентності та морально-ціннісних орієнтацій особистості, необхідних для розуміння сутності природи та перегляду власної поведінки відповідно до гуманістичних цінностей.

У цьому контексті дошкільний вік, що охоплює період від 3 до 6-7 років, є надзвичайно важливим етапом, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивний фізичний, емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток дитини. Діти активно пізнають світ, розвивають мовлення, уяву, навички соціальної взаємодії, що закладає основу для подальшого навчання.

Старший дошкільний вік відіграє ключову роль у формуванні екологічної свідомості та культури, а також у вихованні раціонального ставлення до природи. Дослідники визначають екологічну свідомість як основний елемент екологічної культури, а її формування є метою розвитку екологічної компетентності дошкільників [21, с. 32].

У цей час у дітей розвиваються нові психологічні механізми поведінки та діяльності, які сприяють засвоєнню екологічно-природничих знань. Формуються сталі мотиваційні структури, система цінностей і моральних норм, що забезпечує розвиток усвідомленого ставлення до природи та оточення [11, с. 1151].

П. Лесгафт зауважує, що діти старшого дошкільного віку намагаються відтворювати та осмислювати свої враження від навколишнього світу без

втручання дорослого, задовольняючи свої потреби через самостійно організовані ігри з імітаційним змістом [17]. Цей процес самостійного пізнання та відтворення реальності є важливим для формування у дитини не лише розуміння навколишнього середовища, а й відповідальності за нього. Діти через гру часто вивчають екологічні явища, встановлюють зв'язки між природними об'єктами і явищами, що допомагає їм створювати перші уявлення про природу та важливість її збереження.

Саме в цьому контексті важливою стає роль закладів освіти у розвитку екологічної свідомості.

У дошкільному віці закладаються основи екологічної компетентності, яка сприяє гармонійному розвитку особистості в подальшому житті [42, с. 166]. Таким чином, освітні установи повинні створювати умови для того, щоб цей процес самопізнання та осмислення навколишнього світу відбувався активно, а діти мали можливість здобувати необхідні знання та навички для відповідального ставлення до природи.

ЗДО відіграє важливе значення у формуванні природничо-екологічної компетентності старших дошкільників. На цьому етапі виховання закладаються основи екологічної свідомості, що впливатимуть на подальший розвиток дитини. Завдяки цілеспрямованій діяльності педагогів у ЗДО діти отримують можливість активно пізнавати навколишній світ, розвивати уявлення про природу та взаємозв'язки між її елементами.

Виховання природничо-екологічної компетентності починається з раннього віку, але саме в старшому дошкільному віці цей процес стає більш усвідомленим. ЗДО створює сприятливі умови для розвитку дитячої допитливості, що є основою екологічного мислення. Через різноманітні освітні програми, ігри, екскурсії та спостереження діти вчаться помічати природні явища, аналізувати їх і робити висновки. Знання, отримані в такій формі, засвоюються легше і запам'ятовуються на довший час.

Тому, у ЗДО важливо реалізувати такі завдання формування природничо-екологічної компетентності, як [14, с. 24-27]:

- формування гуманістичного ставлення до природного середовища та природних явищ;
- розвиток системи екологічних знань та уявлень про природні явища;
- формування умінь помічати та оцінювати красу природи;
- стимулювання бажання та здатності захоплюватися природною красою, знаходити її в навколишньому світі.

Окрім безпосереднього навчання, важливим елементом формування природничо-екологічної компетентності є створення відповідного середовища в самому ЗДО. Використання натуральних матеріалів, залучення дітей до догляду за рослинами, проведення тематичних днів та свят допомагають формувати у дошкільників почуття відповідальності за природу.

Важлива роль педагога полягає у створенні умов для активної й самостійної діяльності дітей у процесі ознайомлення з природою. Знання про природу допомагають дитині розвивати особистісні якості та краще розуміти навколишній світ.

Аналізуючи “Теорію і практику екологічної освіти” за Н.Лисенко[21], можна сказати, що роль педагога в формуванні природничо-екологічної компетентності у закладі дошкільної освіти є невід’ємною, оскільки саме він створює умови для розвитку у дітей екологічного мислення, відповідальності та практичних навичок через інтерактивні заняття та дослідницьку діяльність.

Г. Беленька [4, с. 100] визначає основні завдання педагога при ознайомленні дітей з природою, серед яких:

- розширення естетичних вражень;
- стимулювання інтересу до природи;
- встановлення зв'язку дитини з навколишнім світом об'єктів і явищ, що її оточують; розвиток сенсорного досвіду;
- сприяння формуванню моральних почуттів і базових знань про природні об'єкти;

- підтримка розвитку мислення та мовлення, формування початкових знань про доступні природні явища та об'єкти;
- створення умов для самостійного використання знань через гру, працю та прості експерименти, що сприяють формуванню моральних переконань;
- виховання потреби в бережливому ставленні до природи.

Майбутній стан природного середовища залежить від успішної реалізації екологічної освіти та формування екологічного мислення. Природу слід оберігати та примножувати її багатства. Вихователь відіграє ключову роль у цьому процесі, використовуючи всі можливості для виховання в дітей любові до природи [36].

Також варто зазначити, що у процесі формування природничо-екологічної компетентності важливим є співпраця ЗДО з родинами. Залучення батьків до екологічних заходів, спільні проекти та просвітницька робота сприяють формуванню цілісного підходу до виховання екологічної свідомості. Таким чином, дитина отримує однорідні сигнали як в освітньому закладі, так і вдома, що позитивно впливає на її розвиток.

На думку Т. Поніманської, гармонійна взаємодія педагога і сім'ї гарантує повноцінність існування дитини, розкриття і реалізацію її потенціалу та вихід на нові траєкторії соціальної реальності. І найвища відповідальність за виховання дитини в цій взаємодії лежить на родині [43, с. 8].

Саме в цьому контексті важливим стає роль батьків, адже вони є першими вчителями дитини, які через власний приклад, стиль виховання, а також через організацію спільного дозвілля та побуту, здатні сформувати у дітей базові знання про природу, розуміння екологічних процесів та відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Недаремно В.О. Сухомлинський у своєму зверненні до батьків зазначав: “Виховання в суспільстві починається з родини. Саме в сім'ї, можна сказати, закладаються корені, з яких пізніше розвиваються і гілки, і квіти, і плоди.

Родина – це джерело, яке живить річку нашої держави” [54, с. 22].

По-перше, роль батьків у екологічному вихованні важко переоцінити, адже діти вчаться, наслідуючи дорослих. Якщо батьки демонструють свідоме ставлення до природи, економію ресурсів, сортування сміття та інші екологічні практики, це формує у дитини відповідне ставлення до довкілля.

По-друге, батьки можуть доповнювати ті знання та навички, які дитина отримує у дитячому садку. Наприклад, спільні прогулянки природою, екологічні ігри, читання книжок на природничу тематику сприяють закріпленню інформації та розвитку інтересу до екологічних питань.

По-третє, батьки можуть підтримувати екологічні ініціативи дитячого садка, такі як організація екологічних акцій, участь у висадці дерев, створення квітників або зеленої зони на території дитячого закладу.

Як влучно зазначає Н. Пустовіт, завдання екологічного виховання можуть бути успішно виконані лише тоді, коли дорослі демонструють власним прикладом бережливе ставлення до природи та активно залучають дітей до природоохоронної діяльності [34].

Батькам надзвичайно важливо проводити вільний час зі своїми дітьми, наприклад, гуляти в парках і лісах, спостерігати за навколишнім середовищем. Безпосередній контакт з природою є невичерпним джерелом високих моральних емоцій. Не менш важливими у формуванні екологічної компетентності є виконання батьками різноманітних екологічних вправ.

В умовах сучасного швидко змінюваного світу особливо важливо знайти ефективні методи та форми, які дозволять старшим дошкільникам, не лише отримати знання про природу, але й розвинути емоційний зв'язок з навколишнім середовищем. Існує безліч методів, які можуть бути використані для ефективного ознайомлення дітей з природою. У цьому контексті важливо враховувати різноманітність підходів, які можуть включати як практичні, так і теоретичні аспекти навчання.

Єдиної класифікації методів не існує. В основу кожної класифікації покладено певні підходи. Так, за джерелом інформації виділяють словесні,

наочні і практичні методи [24, с. 37].

Словесні: (розповіді, казки, пояснення, бесіди та оповідання).

Наочні методи: (спостереження, розгляд картин, ілюстрації, демонстрації, моделі, макети, відеоматеріали).

Практичні методи: (вправи, праця, ігрові методи, досліди, дидактичні ігри).

Методи екологічного виховання включають як традиційні педагогічні підходи, так і інноваційні технології. Традиційні методи, такі як бесіди, розповіді, ігри з екологічною тематикою, дозволяють дітям отримувати знання про природу і важливість її збереження. Наприклад, розповіді про різні екосистеми та їхні мешканці допомагають дітям зрозуміти, як людська діяльність може впливати на природу.

Інноваційні методи екологічного виховання включають використання мультимедійних засобів і інтерактивних технологій. Віртуальні екскурсії, інтерактивні ігри та мобільні додатки можуть допомогти дітям вивчати екологічні теми у цікавій і доступній формі. Ці інструменти сприяють формуванню у дітей позитивного ставлення до природи і розуміння необхідності її охорони.

Інтегрований підхід у формуванні екологічного виховання старших дошкільників є ефективним і інноваційним методом, що забезпечує всебічний розвиток дітей через об'єднання знань про природу та навколишнє середовище з різними аспектами навчання. Цей підхід дозволяє зруйнувати традиційні межі між окремими навчальними дисциплінами, створюючи єдину цілісну картину світу для дитини.

Інтегрований підхід, за К. Крутій, є основним елементом, який відображає реалізацію ідей взаємозв'язку та взаємодії будь-яких компонентів освітнього процесу, відповідно до визначених цілей та завдань освіти, що сприяє підвищенню його цілісності [18, с. 8].

Інтегровані заняття являють собою форму навчальної діяльності, що поєднує знання з різних областей навколо однієї теми. Це сприяє збагаченню

сприйняття, мислення та емоцій дітей, дозволяючи їм розглядати певне явище з різних точок зору і досягати цілісного розуміння. Систематичне впровадження таких занять допомагає формувати системне мислення, розвивати уяву і викликати позитивні емоції під час діяльності [16, с. 21].

Основою інтегрованих занять є ідея, що екологічне виховання не повинно обмежуватися окремими заняттями чи темами, а має стати частиною всього навчального процесу. Це досягається шляхом інтеграції екологічних тем у різні навчальні області, такі як математика, література, образотворче мистецтво. Наприклад, під час заняття з математики діти можуть рахувати кількість листків на дереві або порівнювати висоту різних рослин. У літературі вони можуть читати казки про природу, а в мистецтві – створювати колажі на екологічну тематику.

Активне навчання є ключовим елементом цього підходу. Практичні заняття, такі як догляд за рослинами, проведення експериментів з водою або ґрунтом, надають дітям можливість здобути реальний досвід і знання про екологічні процеси. Експерсії та виїзні заходи до природних об'єктів, таких як парки або водойми, дозволяють дітям спостерігати і вивчати природу безпосередньо.

Гра також є важливою частиною інтегрованого підходу. Екологічні ігри та рольові ігри про життя в природі сприяють формуванню знань і навичок через веселий і активний процес. Діти можуть грати ролі лісника, садівника або дослідника природи, що допомагає їм краще зрозуміти екологічні процеси та відповідальність за навколишнє середовище.

Крім того, інтегрований підхід акцентує увагу на розвитку відповідальності у дітей. Навчання їх дбати про навколишнє середовище через різноманітні діяльності формує у них екологічні навички та цінності, що є основою для створення свідомих і відповідальних громадян.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку (А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Горопаха, С. Іванчук, К. Крутій, В. Лисенко, С. Ніколаєва, С. Плохій, Т. Поніманська, В. Сухомлинський та ін) дозволив виявити ключові концепції та підходи до цієї проблематики.

Визначено, що компетентність дитини є складним і багатограним явищем, яке відображає інтеграцію різних аспектів її розвитку. Це не лише накопичені знання, але й вміння використовувати ці знання на практиці, а також сформовані навички, творчий підхід, ініціативність і здатність до самостійного вирішення завдань. Самооцінка і самоконтроль є важливими елементами, які допомагають дитині адекватно оцінювати свої сили та можливості, розвивати відповідальність за власні дії. Тобто, компетентність — це цілісний результат її психічного розвитку та досвіду взаємодії з навколишнім світом.

З'ясовано, екологічна компетентність визначається як компонент екологічної культури, що включає володіння екологічними знаннями, вміння приймати рішення, а також дотримання моральних норм та цінностей, необхідних для екологічно орієнтованої діяльності.

Аналіз освітнього напрямку “Дитина в природному доквіллі” Базового компоненту дошкільної освіти показав, що природничо-екологічна компетентність дитини полягає у здатності адаптувати свою поведінку до змінних умов життя. Вона розвивається через пізнавальну, дослідницьку, навчальну та ігрову діяльність, яка базується на емоційно-ціннісному ставленні до природи та розумінні її законів. Такий підхід забезпечує комплексний розвиток дитини, адже дозволяє формувати не тільки знання про природу, а й уміння використовувати їх у практичній діяльності.

Було встановлено, що розвивальне екологічне середовище є невід'ємною складовою процесу формування природничо-екологічної компетентності. Це спеціально організоване середовище, яке включає фізичні та психологічні

компоненти, що сприяють розвитку екологічної свідомості у дітей. Воно стимулює у дітей старшого дошкільного віку усвідомлення значення природи та відповідальності за її збереження, що є основою для раціонального ставлення до природи у дорослому віці.

З'ясовано, що ключова роль у формуванні природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку належить педагогам ЗДО та батькам. Вони створюють сприятливе екологічне середовище, яке не лише стимулює інтерес дітей до пізнання природи, але й сприяє формуванню свідомого ставлення до навколишнього світу та усвідомлення особистої відповідальності за його збереження.

Також встановлено, що інтегрований підхід у вихованні екологічної свідомості старших дошкільників є інноваційним та ефективним методом, який сприяє всебічному розвитку дитини. Цей підхід поєднує знання про природу та довкілля з іншими напрямками освітнього процесу, що дозволяє дітям не лише здобувати різносторонні знання, а й формувати екологічну культуру як невід'ємну частину їхнього світогляду.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Опис педагогічних умов формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою сучасної дошкільної освіти. Цей процес передбачає створення педагогічних умов, які сприяють розвитку екологічної свідомості, відповідального ставлення до природи, а також формуванню знань та навичок природоохоронної діяльності.

Першою умовою формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є використання ігрових технологій.

Ігрова діяльність є провідною в старшому дошкільному віці, поєднує навчання з активною участю дітей, стимулюючи їхній інтерес до природи та сприяючи засвоєнню знань через практичний досвід.

Історичні підходи до ігрових форм у педагогічних теоріях минулого висвітлювали такі науковці, як Є. Водовозова, Я. Коменський, А. Макаренко, Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, С. Русова, В. Сухомлинський, Є. Тихеева та К. Ушинський та ін.

В. Сухомлинський високо цінував гру, вважаючи її важливим інструментом розвитку дитини. Він зазначав, що через гру дитина пізнає світ, отримуючи безцінний досвід і нові знання. Гра, за його словами, пробуджує в дитині цікавість і відкриває перед нею нові горизонти пізнання [56, с.181].

Сьогодні, ігровий формат в ознайомленні дошкільників з природою детально розглядається в роботах багатьох авторів, зокрема О. Білана, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, Ю. Плохій, Н. Рижової та ін. На їхню думку, ігри в екологічній освіті забезпечують засвоєння норм і правил поведінки в природі, дають змогу модифікувати мотиваційну сферу, забезпечують

ефективність пізнавальних процесів і створюють умови для здійснення поведінкової діяльності [20, с.16].

Ігри, за визначенням “Психологічної енциклопедії” О. Степанова [33, с.90], — це специфічний прояв активності дитини в певній непродуктивній діяльності, спрямованій на отримання задоволення від самого процесу, а не від отримання результату.

Ігрові технології — це специфічний тип освітніх технологій, що включають елементи гри або ігрові підходи в навчальний процес. Вони ґрунтуються на використанні ігрових форм і методів, які відповідають природним інтересам дітей. Такі технології сприяють розвитку творчих і розумових здібностей, покращують соціальну взаємодію та допомагають розв'язувати проблеми через гру. Ігрові технології часто використовуються для створення позитивного та емоційно насиченого середовища, яке підтримує процес навчання та формування основних життєвих навичок. Вони полегшують засвоєння матеріалу, сприяють розвитку творчого мислення та командної роботи, а також можуть бути ефективними інструментами для стимулювання навчального процесу [9,с. 62].

Окрім загального розвитку, ігрова діяльність надає можливість формувати у дітей старшого дошкільного віку важливі компетентності, зокрема природничо-екологічну.

Формування природничо-екологічної компетентності через гру стає можливим завдяки тому, що гра дає дітям можливість експериментувати з природними об'єктами та явищами у безпечному середовищі, створюючи умови для активного навчання. Через рольові та сюжетні ігри діти вчаться розпізнавати взаємозв'язки між природними елементами, розвивають почуття відповідальності за природне середовище та набувають перших навичок сталого розвитку. Ігрові технології сприяють глибокому засвоєнню матеріалу, оскільки в ігрових умовах діти більш зацікавлені, активні та готові до взаємодії з новою інформацією.

П. Лесгафт класифікував дитячі ігри на дві основні групи: імітаційні

(наслідувальні) та рухливі (ігри з правилами) [17].

Різні види ігор мають своє специфічне значення для екологічного виховання дітей. Наприклад, рольові ігри дають дітям можливість перевтілюватися в образи різних природних об'єктів чи тварин, що допомагає зрозуміти взаємозв'язки у природі, а також важливість дбайливого ставлення до навколишнього середовища. В цих іграх діти можуть набути емпатії до природи та сформувати розуміння про те, що людина є частиною екосистеми.

Згідно з аналізом педагогічної літератури Т. Поніманської [32], ми виділяємо такі види ігор для формування природничо-екологічної компетентності.

Таблиця 2.1

Види ігор для формування природничо-екологічної компетентності

Вид гри	Опис	Приклад
Рухливі ігри	Ігри, що включають фізичну активність і сприяють розвитку координації, командної роботи та розуміння природних явищ через рухи.	“Птахи, риби, звірі” Опис: Ведучий кидає м'яч дитині і вимовляє слово (наприклад, “птахи”). Дитина повинна назвати конкретного птаха і кинути м'яч назад.
Настільно-друковані ігри	Ігри, що включають картки, фішки або інші настільні елементи, які розвивають знання про природу, тварин, рослини та їх взаємодію з довкіллям.	“Посортуємо сміття” Опис: Діти сортують картки із зображенням різних видів сміття у відповідні контейнери.
Сюжетно-рольові ігри	Ігри, в яких діти виконують певні ролі, що дозволяє їм пережити досвід захисту природи та взаємодії з довкіллям в ігровій формі.	“Маленькі садівники” Опис: Діти грають роль садівників, які доглядають за рослинами, поливають їх, саджають нові квіти.

Дидактичні ігри	Ігри, які спрямовані на розвиток пізнавальних процесів, формування екологічних знань через навчальні завдання та вправи.	Пори року” Опис: Діти розподіляють картки із зображенням різних явищ природи за порами року.
Ігри з природним матеріалом	Ігри, що використовують природні матеріали (листя, камінці, гілки), сприяють розвитку тактильних відчуттів, фантазії та екологічного усвідомлення.	“Збери букет” Опис: Діти збирають букети з листя, квітів та інших природних матеріалів.

Правильно побудовані екологічні ігри дають змогу педагогам дошкільних закладів збагатити самовираження вихованців, активізувати поведінку, яка відповідає загальноприйнятим нормам і правилам пізнання навколишньої природи, систематизувати й закріпити знання [13].

Дослідження О. Янківської довели, що використання дидактичних ігор із природним змістом, які передбачають відповідальне навчання дітей за певною системою, дає їм змогу формувати, систематизувати, узагальнювати та розвивати міцні знання, мислення і мовлення.

Одним із важливих методів є створення ігрового середовища для дослідницької діяльності. Діти можуть взаємодіяти з природними об'єктами, такими як вода, пісок, каміння або листя, досліджуючи їхні властивості через ігрову діяльність. Ігрове середовище може бути організоване як екологічна лабораторія, де діти виконують роль дослідників природи. Вони вчаться спостерігати за змінами в навколишньому середовищі, робити висновки та формувати власні екологічні переконання.

Ігрові технології відкривають перед педагогами широкі можливості для реалізації завдань природничо-екологічного виховання. Діти в старшому дошкільному віці, перебуваючи у періоді активного пізнання світу, краще сприймають інформацію, коли вона подається у формі гри. Гра не тільки

викликає зацікавленість, а й стимулює пізнавальні процеси, розвиває логіку та уяву.

Грамотно організовуючи екологічні ігри, вихователі дошкільних закладів можуть сприяти максимальному самовираженню дітей та стимулювати їхню поведінку, що відповідає загальноприйнятим нормам і правилам, пов'язаним з природою і знанням про навколишнє середовище [14].

Другою умовою формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є використання наочно-дидактичних матеріалів.

Наочність відіграє ключову роль у процесі навчання, адже діти сприймають інформацію через візуальні образи та практичні приклади. Використання дидактичних матеріалів, таких як картки, моделі природних об'єктів, екологічні іграшки, плакати або картинки, дозволяє створити більш наочне та доступне уявлення про природні явища та процеси.

Завдяки наочно-дидактичним матеріалам діти мають можливість не лише активно взаємодіяти з предметами, але й краще розуміти абстрактні екологічні поняття, такі як екосистема, біорізноманіття, відновлювальні ресурси тощо. Вони виступають своєрідним містком між теоретичними знаннями та практичним досвідом, що дозволяє дітям краще усвідомлювати важливість охорони природи та їхню роль у збереженні навколишнього середовища.

К.Д. Ушинський вважав наочність важливим аспектом навчання, що базується на конкретних образах, які дитина сприймає під час навчального процесу або через самостійні спостереження, і які стають основою для подальшого навчання [57, с. 116].

У старшому дошкільному віці діти здатні розвивати більш складні когнітивні навички, такі як аналіз, синтез та узагальнення. Через систематичне використання наочних матеріалів діти не лише засвоюють нові знання про природу, але й починають розуміти принципи взаємозв'язків у екосистемах,

наслідки людської діяльності для природи. Це сприяє формуванню у дітей екологічної свідомості, що є основою природничо-екологічної компетентності, яка потрібна для гармонійної взаємодії людини з природою в майбутньому.

Наочно-дидактичні матеріали для екологічного виховання дошкільників можна класифікувати за різними критеріями, залежно від мети навчання, форми та методів використання. Всі вони мають на меті полегшити процес пізнання навколишнього середовища, зробити його зрозумілим та цікавим для дітей, стимулювати їхню активну участь у навчальній діяльності.

1. Моделі та макети.

Сучасна дошкільна освіта активно використовує інноваційні методи, зокрема моделювання, яке є найвищою формою наочності та сприяє систематизації знань, дозволяючи глибше розуміти природу явищ. Модель спрощує дійсність і наочно відображає її структуру [37, с. 48-51].

В. Науменко розглядає моделювання як процес створення моделей для вивчення властивостей об'єктів. Моделі допомагають дітям пізнавати реальний світ через символи та образи, відіграючи роль інструмента для спрощеного розуміння дійсності [44, с. 4-5].

Моделі дозволяють дітям вивчати об'єкти природи в масштабі, відтворюючи їх у спрощеному вигляді. Це можуть бути моделі тварин, рослин, частин екосистем (наприклад, модель лісу, ставка чи гори), які наочно демонструють, як виглядають ті чи інші природні об'єкти або системи.

Макети можуть відображати складніші екологічні процеси. Наприклад, макет кругообігу води чи забруднення навколишнього середовища, який в інтерактивній формі показує дітям наслідки різних дій людини на природу. Такі макети дозволяють дітям зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки в природних процесах і роблять абстрактні поняття доступними для дошкільного сприйняття.

2. Картки та ілюстрації.

Картки з зображеннями рослин, тварин, сезонних змін природи, погодних явищ чи екосистем служать основою для розвитку екологічних

знань у дошкільників. Картки можуть бути використані для різних навчальних ігор, наприклад, для сортування за ознаками, класифікації або вивчення послідовностей природних явищ.

Педагог Т. І. Поніманська вважає, що дидактичні ігри з використанням карток допомагають розв'язувати виховні завдання. Під час роботи з дітьми часто використовуються такі настільні ігри, як “Квіти”, “Домашні тварини”, “Тваринне лото” [32, с. 360].

Ілюстрації відіграють важливу роль у збагаченні дитячих вражень про природні об'єкти. Вони допомагають дітям краще сприймати та розуміти тварин у їхньому природному середовищі існування, демонструючи зв'язок між живими істотами та умовами їхнього життя.

Перегляд статичних зображень у таблицях і картинках створює сприятливі умови для уточнення і закріплення вражень, отриманих під час спостережень у природі. Завдяки розгляду ілюстрацій діти можуть глибше осмислити та доповнити свої знання про природні об'єкти [25, с. 24].

3. Екологічні плакати.

Плакати — це візуальні інструменти, що представляють собою зображення природних явищ або процесів у вигляді цілісної картини. Вони використовуються для групових занять, коли педагог пояснює певну тему або явище. Наприклад, плакати про захист навколишнього середовища або зображення природних ландшафтів різних кліматичних зон.

4. Відеоматеріали.

Відеоматеріали відкривають можливості для більш поглибленого та детального дослідження природи. Вони можуть показати дітям динамічні процеси, які важко або неможливо побачити у реальному житті, такі як зміна пір року, життя тварин у диких умовах або природні катастрофи. Відео про природу надає дітям можливість спостерігати за різними екосистемами та явищами безпосередньо, навіть якщо вони знаходяться далеко від реального місця подій.

5. Інтерактивні посібники.

Інтерактивні дошки та електронні книги з екологічним контентом, інтегровані в навчальний процес, дають можливість дітям бути активними учасниками навчання. Завдяки інтерактивним інструментам, діти можуть виконувати завдання, пов'язані з вивченням природи, реагувати на зміни у віртуальних середовищах, досліджувати процеси та взаємодії у природі.

У старшому дошкільному віці діти мають розвинену потребу в експериментуванні та активному пізнанні, тому завдання педагога — надати їм необхідні інструменти для розвитку цих навичок.

Інтеграція наочних матеріалів може здійснюватися через різні форми діяльності:

1. Спостереження. Наочні матеріали, такі як моделі рослин, тварин, природні об'єкти (камені, листя, насіння), дають можливість дітям безпосередньо спостерігати за будовою та особливостями об'єктів природи.

2. Експерименти. Дослідження властивостей води, ґрунту, світла за допомогою спеціальних дидактичних наборів стимулює розвиток наукового мислення та допомагає дітям робити власні висновки на основі отриманих результатів.

3. Малювання та моделювання. Використання наочних матеріалів у творчій діяльності допомагає дітям краще зрозуміти світ природи та відтворити його у своїх роботах. Наприклад, створення моделей із природних матеріалів або малювання об'єктів природи.

Використання інтерактивних наочно-дидактичних матеріалів у заняттях дозволяє перетворити навчальний процес на захопливу гру та водночас глибше засвоїти знання.

2.2. Стан досліджувальної проблеми в практиці сучасного ЗДО

Сучасний етап розвитку української системи освіти акцентує увагу на формуванні компетентностей, які забезпечують підготовку дітей до життя в умовах швидко змінюваного світу. Однією з ключових компетентностей є природничо-екологічна, яка стає особливо актуальною в контексті глобальних екологічних викликів. Формування цієї компетентності у старших дошкільників є важливим аспектом педагогічної роботи в сучасному ЗДО, адже саме в цей період закладаються основи світобачення, цінностей та ставлення до природи.

На базі сучасних досліджень та інноваційних практик вітчизняних і зарубіжних ЗДО, актуалізується потреба в нових підходах до екологічного виховання. Впровадження інтерактивних методів, проєктного навчання та екологічних ігор сприяє розвитку в дітей усвідомленого ставлення до навколишнього середовища. У результаті, важливою є не лише передача знань, а й формування активної позиції старших дошкільників у збереженні природи.

Основні завдання дошкільної освіти згідно з БКДО [2] передбачають створення умов для формування в дітей екологічної свідомості, позитивного ставлення до природи, ознайомлення з основними природними процесами та явищами. У цьому контексті природничо-екологічна компетентність охоплює такі важливі компоненти, як знання про природу, практичні вміння взаємодії з нею, а також емоційно-ціннісне ставлення до довкілля.

У сучасних умовах, коли технології та інновації стають невід'ємною частиною повсякденного життя, важливо навчити дітей з раннього віку адаптуватися до швидко змінюваного світу. Використання STREAM-освіти в ЗДО стає потужним інструментом створюючи комплексну систему для розвитку дитини.

Програма “STREAM-освіта” [19] під авторством К. Крутій та Т.

Грицишиної є новаторським підходом до формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Вона інтегрує різноманітні галузі знань та сприяє цілісному розвитку дитини, акцентуючи увагу на пізнанні природи, інженерному мисленні, а також взаємодії між наукою і гуманітарними аспектами.

За аналізом програми можна виділити основні завдання STREAM-освіти:

- формування в дітей уявлень про закономірності та взаємозв'язки навколишнього світу;
- розвиток навичок дослідження та експериментування;
- навчання системного мислення та вміння робити висновки на основі зібраних даних;
- підвищення рівня творчого мислення та уяви через інтеграцію мистецтва та дизайну;
- створення умов для розвитку проектної діяльності, що стимулює здатність до самостійної роботи та розвитку власних ідей.

Перевагою такої освіти є те, що вона не обмежується лише традиційним навчанням, а сприяє розвитку багатогранних здібностей дитини, включаючи інтелектуальні, творчі та соціальні. Завдяки STREAM-підходу дошкільники навчаються бачити зв'язки між різними сферами знань, що допомагає розвивати у них гнучкість мислення та готовність до вирішення реальних життєвих проблем.

Окрім того, однією з основних програм у системі дошкільної освіти є програма "Я у Світі" [1], яка ефективно сприяє формуванню природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

За аналізом програми можна виділити основні завдання для формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку:

- розвивальні завдання, зокрема створення інтересу до природи, розуміння її цілісності, відповідальне ставлення до довкілля;
- навчальні завдання, зокрема розширення знань про природу планети,

взаємозв'язки в екосистемах, основи астрономії;

- виховні завдання, зокрема ціннісне ставлення до природи, свідоме використання природних ресурсів.

Програма “Українське дошкілля” [6] також акцентує увагу на розвитку природничо-екологічної компетентності.

Освітні завдання програми включають:

- знання про природу, зокрема формування базових уявлень про природні об'єкти, явища та взаємозв'язки в природі;
- розрізнення рослин та тварин, зокрема навчання дітей розрізняти дерева, квітучі рослини, а також свійських та диких тварин;
- екологічне виховання, зокрема формування первинного розуміння того, що все живе є корисним і його потрібно берегти.

Зважаючи на значущість екологічного виховання в умовах сучасного розвитку, важливо звернути увагу на конкретні приклади закладів дошкільної освіти, які активно впроваджують новітні підходи. Одним із таких закладів є ЗДО комбінованого типу №241 Криворізької міської ради [49], де організовано ефективну роботу в напрямку формування природничо-екологічної компетентності у дітей. Враховуючи сучасні педагогічні тенденції, діяльність цього закладу спрямована на розвиток не лише теоретичних знань про навколишнє середовище, а й на практичні навички та активну участь дітей у збереженні природи.

У ЗДО №241 діяльність, спрямована на розвиток природничо-екологічної компетентності у дітей, базується на кількох основних принципах.

1. Розуміння природи як єдиного організму. Педагоги намагаються сформувати у дітей усвідомлення природи як цілісного живого організму, де всі компоненти — повітря, ґрунт, рослини, тварини та люди — взаємодіють між собою і взаємно впливають. Це допомагає дітям розуміти, що їхні вчинки мають наслідки для навколишнього середовища.

2. Емоційно-ціннісне ставлення до природи. Важливим аспектом є не

тільки передача знань, але й формування у дітей позитивного емоційного ставлення до природи. Це досягається через різні форми роботи, що поєднують навчання та виховання, і дають дітям можливість відчувати свою частину природи.

3. Компетентнісна орієнтація в навчанні. Для старших дошкільників важливо не лише отримати знання про природу, а й сформувати у них навички екологічної поведінки. Вихователі закладу сприяють розвитку навичок взаємодії з довкіллям, що дозволяє дітям усвідомити важливість охорони природи вже на початкових етапах.

У ЗДО №241 вихователь Т. Бакаліна використовує такі напрями роботи з формування екологічної компетентності.

1. Заняття з дітьми. Основною формою роботи з дітьми є щоденне спілкування, яке передбачає використання природознавчих казок. Казки допомагають дітям засвоювати не тільки інформацію про природу, а й розвивати вміння бачити зв'язки між природними явищами. Авторські казки, створені педагогами закладу, містять наукові факти, які в доступній формі пояснюють екологічні процеси, і одночасно захоплюють дітей.

2. Підвищення кваліфікації педагогів. Для підвищення якості роботи з дітьми, педагогічний колектив постійно вдосконалює свої знання та навички в рамках тренінгів, семінарів та професійних консультацій. Це дозволяє втілювати новітні педагогічні методики і інтегрувати інноваційні підходи до навчання та виховання дошкільнят.

3. Співпраця з батьками. Велике значення в процесі формування екологічної компетентності має робота з батьками. Заклад активно залучає батьків до участі в екологічних заходах та надає їм рекомендації щодо формування екологічних звичок у сім'ї. Це допомагає створювати єдиний освітній простір для дітей, де підтримуються та зміцнюються екологічні цінності.

Одним із найефективніших інструментів у вихованні екологічної свідомості є казки природознавчого змісту. Вихователі ЗДО №241 Т.

Бакаліна та О. Ваніна використовують казки для представлення складних екологічних понять у доступній і цікавій формі. Такі казки не тільки дають знання про навколишній світ, але й сприяють розвитку у дітей емоційного ставлення до природи, що є важливим для формування відповідальної поведінки в майбутньому.

Ще одним прикладом є ЗДО “Золотий ключик” (центр розвитку дитини) Хмельницької області [50], який реалізує комплексний підхід до формування природничо-екологічної компетентності у дітей. Завдання навчальної роботи цього закладу полягає у розвитку у дітей екологічної свідомості та закріпленні дбайливого ставлення до природи, що досягається через різноманітні форми діяльності: спостереження, дослідження, творчу роботу та гру.

Основною метою педагогічного процесу у ЗДО є формування у дітей перших уявлень про природу, розвиток позитивного ставлення до неї та практичних умінь бережливо ставитись до оточуючого середовища. Для цього були визначені наступні завдання:

- розвиток естетичного сприйняття природи, формування інтересу до її краси та різноманіття;
- удосконалення сенсорних відчуттів, збагачення чуттєвого досвіду дитини через безпосередній контакт з природою;
- формування початкових знань про навколишній світ, розвиток уміння спостерігати за природними явищами;
- розвиток мислення і мовлення, створення умов для самостійного застосування знань у грі, праці та дослідженнях;
- виховання моральних цінностей щодо збереження природи, формування у дітей потреби в дбайливому ставленні до навколишнього світу.

Для досягнення цих цілей в “Золотому ключику”[] було організовано природничо-розвивальне середовище, яке включає кілька основних елементів:

- куточок природи — місце, де діти можуть безпосередньо взаємодіяти з

природними матеріалами та вивчати природу через дослідницьку діяльність.

- екологічна стежина — простір для організації прогулянок і екскурсій, що сприяє формуванню у дітей екологічної свідомості.
- квітник та сад — можливість для дітей доглядати за рослинами, що вчить їх відповідальному ставленню до живих організмів.
- годівнички для птахів — практична діяльність, яка дозволяє дітям допомагати птахам у зимовий період, розвиваючи в них почуття турботи про природу.
- екологічні відео та пізнавальні фільми — використовуються для розширення знань дітей про різноманітні природні явища та екологічні проблеми.

У роботі з дітьми вихователь К. Васильєва розробила програму навчання, яка включає різні теми, що відповідають віковим можливостям дітей. Для старших та середніх дошкільників обрано такі теми, як проблеми забруднення навколишнього середовища, взаємозв'язок між тваринами, птахами та природою, охорона рідкісних видів тварин і рослин.

У роботі з дітьми вихователь К. Васильєва використовує різноманітні форми, які сприяють глибшому зануренню в природу та розвиток у дітей екологічних знань:

- заняття з милування природою, що допомагають дітям розвивати естетичне сприйняття довкілля та краси природи;
- дослідницькі заняття, під час яких діти самостійно вивчають природні явища;
- заняття-відкриття в яких діти роблять нові для себе відкриття про навколишній світ;
- заняття-подорожі, що організовуються в природному середовищі для поглибленого вивчення природних об'єктів;
- заняття-мрії, на яких діти вчаться уявляти і фантазувати про природу, що також розвиває їхні творчі здібності.

2.3. Методичні рекомендації щодо формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їх підготовки до шкільного життя. Методичні рекомендації щодо цього процесу мають на меті допомогти педагогам ефективно організувати навчальну діяльність, спрямовану на формування у дітей відповідних знань, умінь і навичок, що стануть основою для подальшого розвитку екологічної свідомості і відповідального ставлення до природи.

Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні методи та форми, які сприяють розвитку природничо-екологічної компетентності старших дошкільників.

Заняття.

Заняття є основною формою ознайомлення дошкільників з природою, оскільки вони дозволяють систематично формувати знання у всіх дітей, розвивати їхні пізнавальні здібності та формувати правильне ставлення до природи [55, с. 175].

Важливою особливістю занять є їхня систематичність і послідовність, що дає змогу формувати науково обґрунтовані уявлення про природне середовище. Під час занять вихователь може використовувати різноманітні дидактичні матеріали, ігри та вправи, що сприяють активному залученню дітей до процесу пізнання. Це дозволяє враховувати індивідуальні можливості кожної дитини, створюючи умови для поступового й глибокого засвоєння природничих знань.

Важливою складовою занять є інтерактивні методи навчання, які стимулюють активність дітей. Це можуть бути обговорення, дискусії, творчі проєкти та рольові ігри, які дозволяють дітям краще усвідомлювати екологічні проблеми та шляхи їх вирішення.

Куточок природи.

Куток природи у ЗДО є ключовим елементом в організації змістовної діяльності дітей, який сприяє виконанню завдань з ознайомлення дітей з навколишнім світом природи [22, с. 31].

Завдяки куточку природи діти можуть спостерігати за різноманітними формами життя, вивчати зміни, які відбуваються у природі впродовж різних сезонів, і проводити експерименти, що сприяє розвитку їхньої допитливості та креативності. Організація простору, який відображає різноманіття рослинного і тваринного світу, дозволяє створити умови для практичного засвоєння екологічних знань.

Куточок природи також може стати платформою для проведення інтегрованих занять, на яких діти не тільки отримують нові знання, але й навчаються працювати в команді, обмінюючись враженнями та ідеями. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях.

Спостереження.

Спостереження є одним із найважливіших методів роботи, спрямованих на формування природничих знань. Воно допомагає дітям навчитися аналізувати природні явища, робити висновки та узагальнення, що є важливою складовою екологічної компетентності.

Під час спостережень за розвитком тварин у старших дошкільників виникають можливості для формування системних знань: кожен вид тварин пристосований до певних умов життя, тому, доглядаючи за ними в куточку природи, необхідно забезпечити відповідні умови існування [39, с. 48].

Цей метод сприяє розвитку у дітей чутливості до навколишнього світу, формує уявлення про взаємозв'язки в природі та дозволяє зрозуміти, як людська діяльність впливає на екосистеми.

Завдяки спостереженням діти отримують можливість безпосередньо взаємодіяти з природою, що підвищує їхню зацікавленість і мотивацію до навчання.

Крім того, спостереження може бути доповнене різноманітними іграми

та експериментами, що стимулює критичне мислення. Наприклад, діти можуть проводити прості наукові дослідження, спостерігаючи за змінами в природі в різні пори року або за поведінкою тварин. Це не лише сприяє розвитку природничих знань, але й формує у дітей навички дослідників, які вміють ставити запитання та шукати на них відповіді.

Експерсії.

Експерсії, як метод роботи, історично використовувалися для боротьби зі схоластикою в навчанні. Важливе місце експерсіям відводили Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, Ф. Фребель.

Експерсії до природи – це ще один ефективний метод роботи з дітьми. Під час експерсії діти можуть побачити різноманітні елементи природи в реальному житті та спостерігати за ними. Також, експерсії можуть допомогти дітям збільшити свої знання про природу та розвивати інтерес до неї.

У практиці навчально-виховної роботи з дітьми в умовах ЗДО використовують структуру експерсії, яка розроблена Н. Яришевою.

Під час експерсій діти отримують систематизовані знання про об'єкти природи у їх природній взаємодії, спостерігаючи як колективно, так і індивідуально, що відповідає тематиці занять [13, с. 23].

Залучення дітей до активних дій під час експерсій, таких як збір природних матеріалів для подальшого використання в творчих проектах, дозволяє їм зрозуміти цінність ресурсів природи та їхнє значення для життя.

Розглядання картин, кіно та фільмів.

Демонстрація наочних матеріалів, таких як картини чи фільми, допомагає дітям ознайомлюватися з природними об'єктами, які важко спостерігати безпосередньо. Ці матеріали сприяють розвитку уяви та розуміння природних процесів у глобальному контексті. Зображення різноманітних природних ландшафтів, тварин і рослин дозволяє дітям візуалізувати навколишній світ, відкриваючи нові горизонти пізнання.

Крім того, фільми можуть демонструвати важливі екологічні питання, такі як забруднення, зміни клімату та збереження біорізноманіття. Це

стимулює дітей до обговорення та формування власної думки про ці проблеми. Важливо, щоб матеріали були не лише пізнавальними, але й емоційно насиченими, адже емоційний зв'язок із темою значно підвищує рівень зацікавленості дітей.

Залучення дітей до активного обговорення побаченого сприяє розвитку критичного мислення. Вони вчаться задавати запитання, висловлювати свої думки та пропонувати рішення. Це допомагає формувати не лише природничо-екологічну компетентність, але й соціальні навички, необхідні для роботи в команді.

Окрім того, перегляд фільмів і картин можна поєднувати з практичною діяльністю: створення колажів, малюнків або проектів, заснованих на побаченому. Такі активності дозволяють дітям закріпити отримані знання та розвинути творчі здібності, що є важливим аспектом у процесі навчання.

Читання художніх творів.

З письменників-класиків широко використовуються в роботі по ознайомленню з природою твори К. Д. Ушинського, в яких доступно, поетично змальовуються явища природи, праця людей у природі. Широке використання в ознайомленні з природою знаходять поетичні твори українських поетів Л. Глібова, М. Рильського і П. Тичини, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка.

Ф. Фребель підкреслював важливість розповіді вихователя, вважаючи, що хороший розповідач є цінним для дітей. В. Сухомлинський і К. Ушинський також наголошували на значущості мистецтва розповіді у професійній діяльності вихователя [15, с. 85]. Розповіді, насичені образами природи, допомагають дітям формувати емоційний зв'язок із навколишнім світом, спостерігати за змінами в природі та усвідомлювати її красу.

Читання творів сприяє розвитку мовлення, активізації словникового запасу, а також формуванню критичного мислення. Діти, занурені в літературні образи, можуть міркувати про екологічні проблеми, обговорювати вчинки героїв та їхній вплив на природу. Це створює

можливості для діалогу про важливість збереження довкілля і відповідальної поведінки в природному середовищі.

Досліди.

Досліди як форма роботи передбачають створення спеціальних умов для вивчення природних явищ і процесів. Це дозволяє дітям формулювати гіпотези, спостерігати за їх підтвердженням чи спростуванням, що розвиває у них навички дослідницької діяльності.

Г. Беленька зазначає, що досліди мають чітку структуру і потребують високого рівня інтелектуальних операцій, таких як узагальнення та систематизація знань, що робить їх важливою частиною навчального процесу [5, с. 8].

Під час проведення дослідів діти стають активними учасниками навчального процесу, отримують можливість взаємодіяти з природою, що сприяє не лише розвитку критичного мислення, але й формуванню відповідальності за навколишнє середовище.

Земельна ділянка біля дитячого садка.

Земельна ділянка забезпечує дітям можливість безпосереднього контакту з природою. Спостереження за ростом рослин, сезонними змінами та догляд за природними об'єктами сприяють вихованню екологічної культури у дошкільників. Діти навчаються відповідально ставитися до живої природи, вчаться цінувати її красу та різноманіття.

У процесі роботи на земельній ділянці малюки розвивають свої сенсорні здібності, досліджуючи текстури ґрунту, запахи рослин, кольори квітів та інші природні явища. Взаємодія з природою допомагає формувати у дітей емпатію, розуміння важливості збереження навколишнього середовища та відповідального ставлення до ресурсів планети.

Дидактичні ігри.

Гра є однією з важливих сфер діяльності дитини, яка забезпечує необхідні емоційні умови для гармонійного розвитку особистості нарівні з працею, навчанням та мистецтвом. Дидактична гра – це засіб знань, умінь та

уявлень дошкільника про певні предмети чи явища. Це одна із форм здійснення пізнавальної діяльності дітей у рамках навчально-виховного процесу [10, с. 55].

Дидактичні ігри також сприяють соціалізації дітей, адже вони зазвичай проводяться в групах. У процесі гри діти вчаться співпрацювати, ділитися ідеями та висловлювати свої думки, що є важливими аспектами їхнього розвитку. Участь у командних іграх розвиває комунікативні навички, вміння слухати інших та аргументувати власну позицію.

Календар природи.

Календар природи допомагає дітям усвідомити циклічність природних змін і зрозуміти взаємозв'язок між сезонними явищами та життям людей.

Ведення календаря природи та погоди допомагає дошкільникам у пізнанні закономірностей сезонних змін, що є важливою частиною їх екологічного виховання [27, с. 89].

Він не лише слугує інструментом для вивчення природничих явищ, але й сприяє розвитку спостережливості та критичного мислення у дітей. Залучаючи дітей до спостережень за змінами в природі, педагог може формувати в них навички фіксації і аналізу інформації про погодні умови, зміну кольору листя, поведінку тварин та інші сезонні особливості.

Крім того, використання календаря природи дозволяє дітям краще зрозуміти, як зміни в природі впливають на їх повсякденне життя. Наприклад, розмови про те, як зима приносить холод і сніг, а літо — тепло і світло, можуть стимулювати інтерес до вивчення не лише екологічних, але й соціальних аспектів, таких як традиції святкування пори року, заняття людей у різні сезони, а також важливість збереження природних ресурсів.

Екологічні акції та проекти.

Організація екологічних акцій і проектів, таких як “Чистий двір” або “Збережемо природу разом”, сприяє вихованню у дітей активної життєвої позиції щодо збереження природи. Це дає дітям можливість брати участь у конкретних діях, спрямованих на охорону довкілля, та розвиває

відповідальність за результати цих дій.

Використання інтерактивних технологій.

Залучення сучасних технологій, таких як інтерактивні дошки, освітні комп'ютерні ігри, програми доповненої реальності, допомагає дітям досліджувати природу у віртуальному середовищі. Це дозволяє створювати інтерактивні та динамічні навчальні ситуації, що підсилюють мотивацію дітей до вивчення екології.

Театралізовані вистави.

Театралізовані постановки на екологічні теми, де діти виступають в ролях тварин чи природних явищ, допомагають їм емоційно зануритися в проблематику захисту довкілля. Це сприяє формуванню екологічної культури та відповідального ставлення до природи.

Бесіди та дискусії на екологічні теми.

Проведення бесід і дискусій на екологічні теми дозволяє дітям висловлювати свої думки про природу, ділитися досвідом та аналізувати екологічні проблеми. Це розвиває критичне мислення і здатність до роздумів про вплив людини на навколишнє середовище.

Тому, у процесі формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників важливо використовувати різноманітні методи і прийоми. Головне завдання вихователя – створити умови для активного дослідження дітьми природи, забезпечити різнобічну підтримку їхньої пізнавальної активності та розвитку творчих здібностей.

Висновки до розділу 2

У процесі дослідження організації практичного аналізу проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку було визначено низку педагогічних умов, що сприяють ефективному розвитку цієї компетентності. Основними педагогічними умовами є використання ігрових технологій та наочно-дидактичних матеріалів. Ігрові технології виявилися ключовими у розвитку пізнавальної активності дітей, зокрема рухливі ігри, настільно-друковані, сюжетно-рольові, дидактичні та ігри з природним матеріалом. Вони стимулюють інтерес дітей до природи та сприяють формуванню природничо-екологічної свідомості.

З'ясовано, що наочно-дидактичні матеріали є важливими інструментами в освітньому процесі, оскільки дозволяють створювати наочні зв'язки між абстрактними поняттями та реальними явищами. До таких матеріалів належать макети, моделі, картки, ілюстрації, плакати та інші наочні посібники, які допомагають дітям краще засвоювати природничі знання.

Аналіз стану досліджуваної проблеми у ЗДО показав, що проблема формування природничо-екологічної компетентності активно вирішується за допомогою впровадження освітніх програм, таких як «Українське дошкілля», «Я у Світі» та STREAM-освіта. Було проаналізовано діяльність закладу і педагогів ЗДО №241 та ЗДО «Золотий ключик», де особлива увага приділяється використанню інтерактивних та ігрових методів для розвитку екологічної компетентності у дітей.

Виявлено, що методичні рекомендації щодо формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників охоплюють різноманітні форми і методи роботи, зокрема заняття, екскурсії, спостереження, читання художніх творів, проведення дослідів тощо. Ці методи спрямовані на забезпечення глибокого пізнання навколишнього середовища, розвиток екологічного мислення та усвідомлення важливості охорони природи.

Отже, результати дослідження підтверджують важливість інтеграції

ігрових технологій та наочно-дидактичних матеріалів у процес формування природничо-екологічної компетентності, а також активного використання різних методів і форм освітньої діяльності для досягнення високих результатів у природничо-екологічному вихованні дошкільників.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження вивчення проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, узагальнення та систематизації даних, ми дійшли таких висновків:

За першим завданням було визначено, що формування природничо-екологічної компетентності є складним багатокomпонентним процесом, який передбачає інтеграцію знань, умінь, навичок та ціннісних орієнтирів, що дозволяють дитині орієнтуватися у природничому середовищі, а також адаптувати свою поведінку відповідно до екологічних вимог. Проведений теоретичний аналіз наукової літератури (А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Горопаха, С. Іванчук, К. Крутій, В. Лисенко, С. Ніколаєва, С. Плохій, Т. Поніманська, В. Сухомлинський та ін.) показав, що компетентність дитини є цілісним результатом її когнітивного, соціального та морального розвитку. Природничо-екологічна компетентність передбачає не тільки засвоєння екологічних знань, але й здатність застосовувати ці знання в реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує активну участь дитини у природоохоронній діяльності та сприяє розвитку екологічної культури.

Аналіз основних положень екологічної освіти у вітчизняній та зарубіжній науці дозволив з'ясувати, що екологічна компетентність розглядається як складова частина загальної екологічної культури і включає усвідомлене володіння знаннями про природу, відповідальне ставлення до навколишнього середовища, а також готовність приймати екологічно доцільні рішення. Було встановлено, що формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників тісно пов'язане з емоційно-ціннісним ставленням до природи та готовністю зберігати і примножувати природні ресурси. Це підкреслює важливість комплексного підходу у вихованні екологічної свідомості, що підтверджується результатами досліджень таких науковців, як С. Ніколаєва, В. Сухомлинський та інші.

За другим завданням було з'ясовано та досліджено педагогічні умови,

які сприяють ефективному формуванню природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. До основних педагогічних умов було віднесено використання ігрових технологій та наочно-дидактичних матеріалів, які забезпечують активізацію пізнавальної діяльності дітей, стимулюють інтерес до природничих явищ і процесів, а також сприяють формуванню природничо-екологічних знань та навичок у доступній для дошкільнят формі. У процесі дослідження встановлено, що ігрові технології, зокрема сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі ігри та ігри з природним матеріалом, виступають важливим інструментом для розвитку в дітей ціннісного ставлення до природи та формування екологічної свідомості.

Важливе місце в освітньому процесі посідають наочно-дидактичні матеріали, які забезпечують розвиток абстрактного мислення дітей через створення зв'язків між реальними природними об'єктами та абстрактними екологічними поняттями. Макети, моделі, ілюстрації, картки та плакати дозволяють дітям наочно сприймати складні природничі процеси, що, у свою чергу, сприяє глибшому розумінню екологічних проблем і шляхів їх вирішення. Це підтверджують результати досліджень у ЗДО №241 та ЗДО «Золотий ключик», де вихователі активно застосовуються ігрові та наочно-дидактичні методи для розвитку екологічної свідомості дітей.

Було встановлено, що використання програмного забезпечення та інтерактивних технологій, таких як STREAM-освіта, освітні програми «Українське дошкілля» та «Я у Світі», також є важливими складовими педагогічних умов, які сприяють ефективному формуванню природничо-екологічної компетентності. Ці програми передбачають залучення дітей до активної дослідницької діяльності, спостережень за природою та самостійного експериментування, що забезпечує розвиток екологічного мислення та готовності до природоохоронної діяльності.

За третім завданням було укладено методичні рекомендації щодо формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого

дошкільного віку.

Ці рекомендації охоплюють різноманітні форми і методи роботи з дітьми, які спрямовані на розвиток пізнавальної активності, екологічної свідомості та практичних умінь у сфері взаємодії з природою. Зокрема, було визначено, що найбільш ефективними формами роботи є заняття з використанням ігрових технологій, екскурсії, дослідницька діяльність, спостереження за природними явищами, читання художніх творів екологічної тематики, а також залучення дітей до участі у природоохоронних акціях та проектах.

Рекомендації передбачають також активне використання методів інтерактивної взаємодії дітей з навколишнім середовищем, що включає не тільки вивчення природи через спостереження та експерименти, але й практичну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. та ін. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група : Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України - Піроженко Т. О. 2021.
3. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. 2-ге вид. Київ: Генеза, 2014. 112 с.
4. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2012. Вип. 5. С. 99-102.
5. Беленька Г. В. Експериментування — крок до пізнання: [текст] / Г. Беленька // Дошкільне виховання: науково-методичний журнал для педагогів і батьків. 2017. № 5. С. 7–10.
6. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. – 256 с.
7. Боголюбов В. М. Формування змісту освіти в інтересах сталого розвитку суспільства // Науковий вісник НУБіП України: зб. наук. праць. 2011. С. 159-164.
8. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до розвитку мовлення і навчання дітей дошкільного віку рідної мови / А. М. Богуш // Становлення і розвиток української дошкільної лінгводидактики (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Алла Богуш. Київ, 2019. С. 180-191.

9. Волинець Ю. О., Стадник Н. В. Ігрові технології як засіб логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Готовність дитини старшого дошкільного віку до систематичного навчання в школі: матеріали всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (6, 13, 20 квітня 2023 р., м. Київ). – Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 349 с.
10. Гросс Є. Гра — найсерйозніша справа / Пер. С. Іваненко. – К.: Веселка, 2007. 212 с.
11. Дмитренко Л. Виховання обдарованих дітей / Л. Дмитренко. Палітра педагога. 2017. № 2. С. 13-15.
12. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. — Полтава: ФОП Цьома С. П., 2019. Вип. 3. 240 с.
13. Екологічне виховання дитини дошкільного віку / За ред. Ю. А. Агачової. – Херсон: РПО, 2011. 70 с.
14. Екологічне виховання старших дошкільників / упоряд. В. Л. Сухар. – Х.: Вид-во «Ранок», 2019. 160 с.
15. Екологія та природознавство з методикою навчання. Частина II: навчально-методичний посібник / О. С. Соколовська, І. О. Січко. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2019. 176 с.
16. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти. 136 наук. пр. 1 ред. кол.: В.І. Очеретянко (гол.) та ін. Хмельницький: ХОІППО, 2019. 550 с.
17. Карасьова К. В., Піроженко Т. Ігровий простір дитини. — Київ: Шк. Світ, 2011. 128 с.
18. Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію // *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7.
19. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення // *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С.

3-7.

20. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник природи. Навчально-методичний посібник . К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 352 с.
21. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог-дошкільник: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Слово, 2009. 400 с.
22. Люборова М. М. Куточок природи в дошкільному закладі. К.: Освіта, 2012. 156 с.
23. Мухоморіна Л. П. Пізнання світу разом з дорослими: типи взаємодії // *Дошкільне виховання*. 2008. № 8. С. 15-18.
24. Недодатко Н. Г. Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою: Навчальний посібник. Частина II. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 139 с.
25. Організація спостережень в дитячому садку / упоряд. О. Ю. Харченко. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 319 с.
26. Освіта для сталого розвитку (ОСР): розвиток концепції в рамках процесу «Довкілля для Європи» та основні досягнення в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ecoosvita.org.ua/storinka-knygu/osvita-dlya-stalogo-rozvytku> (дата звернення: 20.11.2024).
27. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування: навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова; за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.
28. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. К.: Редакція журналу “Дошкільне виховання”, 2002. 173 с.
29. Плохій З. П. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.
30. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини

- дошкільного віку “Я у Світі”. К.: Світич, 2010. 144 с..
31. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Каравела, 2011.-360 с.
 32. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т. І. Поніманська. — 2-ге вид., допов. К.: Академвидав, 2013. 464 с. (Серія «Альма-матер»). С. 268-269, 279-280.
 33. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К.: «Академвидав», 2006. 424 с.
 34. Пустовіт Н. А., Колонькова О. О., Пруцакова О. Л. Формування екологічно доцільної поведінки школярів: наук.-метод. посібник. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 140 с.
 35. Січко І. Особливості екологічної освіти у вищих навчальних закладах зарубіжних країн // Студії.2011. № 1 (7). С. 111-116.
 36. Соколовська О. С. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2009. Вип. 1 (51). С. 205-210.
 37. Старченко В. А. Цікава математика для молодшого дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі”. Київ: Наш час, Харків: Ранок, 2019. 127 с.
 38. Сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку: зарубіжний досвід // Social Work and Education. Vol. 5, No. 1. С. 139-150.
 39. Таборова В. М. Куточок природи в дошкільному закладі. К.: Освіта, 2018. 189 с.
 40. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 — теорія та методика виховання / Л. М. Титаренко. К., 2017. 20 с.
 41. Федорчук О. І. Роль сім’ї у прийнятті дитиною цінностей / О. І. Федорчук // Прийняття дитиною цінностей: за ред. Т. О. Піроженко. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. С. 204-222.

42. Чорна Г. В., Скірко Г. З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності в природі // Інноваційна педагогіка. 2021. Т. 2. № 31. С. 163-169.
43. Шаповалова О. В. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — Суми: Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.
44. Щербаківа К. І. Методика формування елементів математики у дошкільнят: навч. сел. Київ: Основа, 2015. 310 с.
45. Nature Preschools and Kindergartens at Record Numbers in the U.S.: Natural Start Alliance (2017). North American Association for Environmental Education. Washington DC., USA, November 17. Retrieved from <http://naturalstart.org/bright-ideas/nature-preschools-and-kindergartens-record->
46. Zaman B., Nouwen M. Parental controls: advice for parents, researchers and industry. London: EU Kids Online, 2016.
URL: <http://eprints.Ise.ac.uk/65388> (дата звернення: 25.04.2020).

Електронні ресурси:

47. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#>
48. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/31/part_2/36.pdf
49. <https://kkdnz241.dnepredu.comi>
50. <https://dnzcentr.jimdofree.com>
51. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711113/1/Sukhomlynskyy_pokazhchyk_2018.pdf
52. https://dnpb.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/05/Montessori_M_Theory_and_tech_nology.pdf
53. <http://eprints.zu.edu.ua/20366/1/2015.PDF>
54. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012788>

55. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Baybara.pdf>
56. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011667>
57. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725875/1/Ushynskyi.pdf>